

JORNADES CERCLES DE CONEIXEMENT

“Compartim sabers i treballem
plegats per la infància i l'adolescència”

26 i 27 d'abril de 2018

Centre de Negocis i Convencions de Badalona (BCIN)

TAULA RODONA:

**“Conèixer el que necessiten i volen els infants i adolescents
per oferir-los més i millors respostes”**

Aportació sobre petita infància

Vicenc de Febrer

Psicòleg infantil i assessor especialitzat
en criança i educació de la petita infància.

JORNADES CERCLES DE CONEIXEMENT

TIAB - Ajuntament de Badalona

Taula rodona 26/04/2018

CONÈIXER LES NECESSITATS DELS INFANTS MÉS PETITS PER OFERIR-LOS MÉS I MILLORS RESPOSTES

Primera part: CONSIDERACIONS PRÈVIES

1. EN PETITA INFÀNCIA CAL DONAR VEU A LES FAMÍLIES

- Qui millor coneix les necessitats dels infants més petits són les seves mares i pares.
- La necessitats dels més petits es veuran millor satisfetes si donem resposta a les necessitats dels seus progenitors
- No hem d'oblidar que les mares i pares són els primers i principals educadors dels infants.
- Hauríem de desenvolupar mecanismes de participació i representació social que permetessin interpel·lar les mares i pares en relació a **2** aspectes:
  - Primer.- Quines necessitats tenen en relació al seu rol com a cuidadors i educadors;
  - Segon.- Quines són, des del seu punt de vista, les necessitats dels seus fills/es petits

2. EN PETITA INFÀNCIA CALEN MESURES DE CLARA INTENCIONALITAT PREVENTIVA I ABORDATGE INTEGRAL

- Algunes de les mesures són de **caràcter transversal i interdepartamental** i necessiten de la **complicitat, la col·laboració i la implicació de**:
  - **diverses administracions** (estatal, nacional, local...)
  - **diversos departaments administratius** (educació, benestar social, salut, treball, economia...)
  - de diferents **agents socials, entitats i món empresarial**.

- És imprescindible aconseguir sinèrgies entre les diverses institucions i entre el sector públic i privat.

3. CAL CONTEMPLAR LES MESURES DE SUPORT A INFANTS I FAMÍLIES COM UNA INVERSIÓ EN LLOC DE COM UNA DESPESA

- El premi Nobel d'Economia **James Heckman** va demostrar que la inversió pública durant el període d'embaràs i primers quatre anys de vida era un **10 % més rendible** per a la societat que la realitzada en ciutadans adults.

Segona part: PROPOSTES

1.- RESTABLIR L'HÀBITAT NATURAL DEL NADÓ EN EL POST-PART IMMEDIAT

Possibilitar les condicions òptimes que permeten fer emergir l'instint matern (biològic) i enfortir el vincle amb el nadó.

- Els moments més transcendents de la vida d'una persona són l' **inici (naixement)** i el **final (mort)**.
- Al llarg del cicle vital hi ha **PERÍODES CRÍTICS**. Un dels períodes crítics és el **part** i el **post-part immediat** (primeres **2 h.**)
- En néixer, el nadó necessita trobar-se en l'**HÀBITAT NATURAL** que com a mamífer espera trobar: **el cos de la mare**, el contacte pell amb pell, ininterromput
- En l'**hàbitat natural** el nadó pot satisfer adequadament les seves **necessitats**, que són les mateixes que tenia dins l'úter:
  - Oxigenació (mitjançant la respiració)
  - Nutrició (mitjançant l'alimentació)
  - Calor (mitjançant la temperatura)
  - Protecció (mitjançant la sensació de protecció)
- Quan el nadó es troba en l'hàbitat natural, en l'hàbitat que la seva programació genètica espera trobar perquè és el que sempre ha trobat al llarg dels milions d'anys d'evolució de la nostra espècie, **el nadó desenvolupa unes conductes instintives que activaran les conductes instintives de la mare**.
- Quan el nadó es troba en l'hàbitat natural, **la mare desplega l'instint maternal (instint mamífer)** que li permet desxifrar el llenguatge biològic del nadó i respondre adequadament a les seves necessitats

- Quan mare i nadó es troben en l'hàbitat natural, el **vincle de base bioquímica** (neuro-hormonal), propi dels mamífers, s'enforteix, la qual cosa afavoreix una vivència satisfactòria tant pel que respecta a la mare com al nadó.
- Tot és molt més fàcil si es produeix un part natural, fisiològic, un part vaginal, perquè es connecten una sèrie de circuits neuro-hormonals (bioquímics) que constitueixen la **ruta més fàcil, el camí més planer**, més gratificant per a les dues parts i més satisfactòria per a una bona criança
- Quan es produeix un part medicalitzat, instrumentalitzat (fòrceps, ventoses...), induït o que acabi en cesària és més probable que en el període crític de les primeres 2 hores immediates al part hi hagi una separació que dificultarà la consolidació del vincle biològic i que pot convertir el procés de vinculació en un **camí més llarg i costerut**
- **Potenciar el part normal o natural i no separar la diada mare-nadó hauria de ser una prioritat de la salut pública d'àmbit nacional**

2.- RESTABLIR L'HÀBITAT SOCIAL DE LA MARE PER COMPARTIR LA CRIANÇA

Possibilitar les condicions òptimes per al naixement d'una mare que comporten trobar-se un entorn de suport i acompanyament en el trànsit de dona a mare

- El naixement és un **període crític** però alhora és un **PERÍODE DE TRANSICIÓ, tant pel al nadó com per a la mare** (en menor mesura també ho és per al **pare**, i, en menor mesura, per al **germans** i altres familiars com els **avis**).
- El naixement d'un nadó, sobretot quan es tracta del primer fill/a, comporta **diversos naixements simultanis**:
  - Una dona esdevé mare,
  - Un home esdevé pare, i
  - una parella es transforma en una família.
- En aquesta època de transicions la **majoria de les persones i de les famílies són vulnerables**, amb independència del seu nivell socioeconòmic o cultural. Potser hauríem de referir-nos a una **"VULNERABILITAT UNIVERSAL"**.
- El període de gestació d'una dona com a mare comença durant l'embaràs, uns mesos abans del naixement, i s'allarga durant els primers 2-3 mesos de vida.

- Gestar dins l'úter és relativament fàcil perquè gairebé no cal fer res: el fetus va creixent tot sol, seguint una programació genètica.
- Però fer-se càrrec de la gestació extrauterina del nadó és radicalment diferent
- Mare i nadó són una **unitat simbiòtica - psicosomàtica**: d'alguna manera, després del naixement mare i nadó continuen sent "**dos éssers en un**" i participen d'un **estat de "fusió emocional"**, una vivència molt intensa durant els primers mesos i primer any de vida.
- Només a partir dels 2 anys s'iniciarà de forma natural una lenta separació emocional que s'allargarà fins a l'inici de l'adolescència.
- **Tota mare necessita:**
  - **TEMPS** (per atendre adequadament el nadó necessita ser alliberada d'algunes tasques domèstiques)
  - **COMPENSIACIÓ I SUPORT EMOCIONAL**
    - De la parella
    - De la pròpia mare (àvia)
    - Dels professionals (llevadora, pediatre, ginecòleg, infermera...)
    - De la societat en general (amics, veïns, comunitat...)
  - **RECOONEIXEMENT FAMILIAR I SOCIAL DE LA MATERNITAT** (com a tasca complexa i de gran implicació emocional)
  - **PROTECCIÓ FAMILIAR (pare) I SOCIAL (econòmica)**
- Durant els primers mesos la dona va creant una **nova identitat** com a mare que durant un temps passarà a ocupar un lloc central (arraconant temporalment l'anterior identitat com a dona).
- Al llarg de la història de la humanitat la criança sempre s'ha portat a terme en un entorn grupal, de suport i acompanyament per part d'altres dones-mares.
- Des de l'aparició del gènere HOMO ara fa 2 Milions d'anys, hem viscut el **99,6 %** del temps en tribus, fins que fa 8.000 anys van aparèixer les primeres societats agrícoles.
- Si tenim en compte que fins fa 200 anys, és a dir, fins a la revolució industrial, vivíem en grups familiars extensos, de diverses generacions, durant el **99,99 %** de la nostra existència la criança s'ha dut a terme en un entorn grupal.

- Des de fa menys d'un segle la dimensió de la família s'ha anat reduint considerablement fins al punt que actualment, en la nostra societat, **l'únic membre** de la família que queda per compartir la criança i oferir suport i protecció a la díada mare-nadó **és el pare**
- Mai a la Història de la Humanitat les dones havien hagut de fer front a la criança amb tants pocs suports i tanta solitud com actualment passa a la nostra societat.
- Una dona sola **NO pot** criar adequadament el seu fill però en canvi, 10 dones poden criar-ne un centenar (100). Ho veiem cada dia en les Escoles Bressol.
- **Protegir la diada mare-nadó** i oferir suport a les famílies, per a garantir un entorn adequat i saludable per al desenvolupament del nadó, **hauria de ser una responsabilitat pública de la societat**
- Per això la societat, amb l'impuls de les administracions, hauria de fomentar la creació de **grups de criança i de suport mutu**, emulant el paper de les tribus, els clans i les famílies extenses d'antany.

<p>3.- PROMOURE PERMISOS MATERNALS, PATERNALS I PARENTALS ... MÉS GENEROSOS EN TEMPS, PRESTACIONS ECONÒMIQUES I PROTECCIÓ LABORAL</p>
--

- Cal afavorir que els infants molt petits (principalment durant el primer any de vida) puguin créixer en l'entorn familiar, amb la **presència** i la **implicació emocional** de mares i pares
- En aquestes edats, **l'Infant s'hauria d'atendre de manera inseparable a la seva família** .
- Són necessaris avenços en aspectes que són competència de l'administració estatal:
  - És necessari incrementar la durada del permís de maternitat (no s'ha vist incrementat des de fa gairebé 30 anys)
  - Cal possibilitar que les famílies puguin disposar de permisos parentals parcialment remunerats, amb reserva del lloc de treball, fins a cobrir, com a mínim, el primer any de vida (imprescindible 6 primers mesos).
  - També caldrien ajudes econòmiques per a compensar l'increment de la despesa que comporta tenir un nadó i la reducció d'ingressos quan un dels progenitors abandona temporalment el món laboral i la feina remunerada per a dedicar-se a la criança.

- Calen facilitats per a poder reincorporar-se al mercat de treball a temps parcial: aquest és el desig d'un percentatge molt elevat de mares durant els primers anys de vida dels fills.
- Cal tenir present que aquestes **mesures són difícilment substituïbles per serveis**, perquè els serveis, si són de qualitat, són cars
- Sabem que el desig d'una gran majoria de mares és fer-se càrrec de la criança en les primeres edats
- Sabem que la majoria de les mares reclamen disposar de més temps perquè per a les mares el temps és de vital importància per a garantir el benestar dels seus fills
- Quan els fills són menors de **3 anys, un alt percentatge de mares desitgen no treballar** de manera remunerada i ocupar-se personalment dels fills durant tota la jornada diària.
- A mida que els fills es fan grans, la majoria de les mares desitgen participar en el mercat del treball remunerat combinant feina a **temps parcial** amb la cura dels fills i la família, però en la situació actual del mercat laboral només 1 de cada 2 mares ho aconsegueixen.
- Les mares que prefereixen treballar a **temps complet** és un grup minoritari (**11 %**).

Moviment mundial de mares d'Europa (www.MMMEuropa.org) ENQUESTA a 11.887 MARES de 16 països europeus (any 2010) (90 % enquestes de països Europa occidental)			
DESITJOS MARES	Dedicar-se a fills a temps complet	Tenir una feina a temps parcial	Tenir una feina a temps complet
0-1 anys	76,5%	12,5%	11,0%
1-3 anys	57,5%	31,5%	11,0%
3-6 anys	37,0%	52,0%	11,0%

NOTA: NOMÉS 1 DE CADA 2 mares que volen treballar a temps parcial ho aconsegueixen

- Sabem que prop del 90 % de les famílies es manifesten contràries a escolaritzar els infants més petits d'un any si poden fer-se'n càrrec personalment o ho poden compartir amb els avis
- Durant els darrers anys s'ha avançant significativament en l'àmbit de la conciliació feina-família però NO s'ha avançant gaire pel que fa a permisos parentals en temps, prestacions econòmiques i protecció laboral

- Per avançar en la conciliació de la vida laboral amb les responsabilitats parentals i les tasques que comporta la criança hauríem de convenir que la solució ha de passar més per disposar de **temps per “compartir” i “repartir”** entre la parella que per “delegar” la cura i l’educació dels fills a terceres persones o institucions.
- Hauríem de **resoldre les necessitats de conciliació** dels progenitors tenint molt present quines són les **CONDICIONS QUE AFAVOREIXEN UNA CRIANÇA SALUDABLE**

4.- OFERIR DIFERENTS DISPOSITIUS PER A RESPONDRE A LES DIVERSES NECESSITATS DE LES FAMÍLIES

Una societat diversa requereix de dispositius diversos per a respondre a les diverses necessitats de les famílies

- Unes polítiques familiars públiques deficientes i la manca de permisos remunerats han provocat que moltes famílies joves hagin perdut la reticència a deixar els seus fills petits en les Escoles Bressol, utilitzant, sovint, aquest tipus de servei, **DURANT MOLTES HORES DES DE MASSA PETITS, sense valorar prou els RISCOS psicològics que comporta una escolarització intensiva i prematura**, que augmenten en proporció a les hores d’assistència.
- Durant el primer any de vida, l’escola bressol hauria de ser un recurs utilitzat només en casos determinats perquè, durant el primer any de vida **un nadó no necessita una escola bressol**, necessita una família; en tot cas són les famílies les que necessiten les escoles bressol.
- Al nostre país tenim una visió reduccionista del fet educatiu que està molt associat al context escolar. Els darrers anys s’ha estès la consideració que l’escolarització primerenca és la norma.
- A la nostra societat conviuen **diverses cultures de criança**.
- No ens referim únicament a les diferents cultures de les persones que immigrades sinó al fet que, actualment, dins de la societat occidental, les famílies adopten diferents maneres de criar que tenen a veure amb 2 patrons principals:
  - la **criança tradicional**, que es caracteritza per ser una mica rígida i poc afectuosa, però que amb els anys s’ha anat suavitzant.

- El principal exponent és el llibre del pediatre Benjamin SPOCK, publicat l'any 1946 a USA, que de seguida es va traduir a moltes llengües i es va estendre a molts països.
    - Als 10 anys es venien 1 milió d'exemplars a l'any;
    - Al 1960, 14 anys després de la 1ª edició, s'havia convertit en un dels "best-sellers" de "no ficció" més venuts de tots els temps, per darrera de la Bíblia.
    - 70 anys després es continua venen i acumula 50 milions d'exemplars, havent-se traduït a 39 llengües.
  - la **criança natural**, que es va començar a estendre a finals del segle XX i que cada vegada adopten més noves famílies.
    - La criança natural arrenca d'algunes pràctiques de criança més pròpies de societat primitives, que es van donar a conèixer als anys 90 a partir de la relectura de les observacions antropològiques de principis del segle XX.
  - NOTA: avui en dia moltes famílies adopten pràctiques que poden ser més pròpies tant d'un tipus de criança com d'un altre.
- A més a més, **les necessitats d'infants i progenitors van variant amb gran rapidesa al llarg dels primers anys de vida** en funció de l'edat dels infants. No tenen gaire a veure les necessitats d'un nadó amb les d'un infant de 2 anys.
  - Aquesta situació fa aconsellable una **DIVERSIFICACIÓ DE L'OFERTA DE SERVEIS**.
  - Una possibilitat seria convertir les EB centres integrals, amb una **cartera de serveis** que inclogués els Espais Familiars.
  - Els Espais Familiars donen resposta a aquelles famílies on les mares i/o pares treballen a temps parcial o bé un dels 2 progenitors no treballa de manera remunerada però que com a pares necessiten relacionar-se amb altres famílies alhora que volen que els seus fills tinguin experiències de socialització amb altres infants.
  - Els Espais Familiars són dispositius psico-socio-educatius adreçats a les mares i pares i no tan sols als infants, perquè els progenitors necessiten orientació, assessorament i suport en la seva condició de primers i principals educadors, no únicament pel fet de ser treballadors.
  - Els Espais Familiars basen la seva intervenció en brindar suport emocional i en reforçar les pròpies competències per a fer de mares i pares, tot ajudant a incrementar la confiança i responsabilitat en relació a la cura i educació dels fills/es.

- Els Espais Familiars són modalitats que afavoreixen la construcció d'una **xarxa social d'ajuda mútua**, faciliten la possibilitat d'aprendre dels altres i amb els altres, potencien els aspectes saludables de les persones i contribueixen a viure l'experiència de la maternitat i la paternitat com una cosa gratificant.
- Els Espais familiars de Petita infància (EF) tenen un cost relativament baix en comparació a les Escoles bressol (EB):
  - Un servei d'EF per a nadons (1 sessió setmanal) té un cost de 1.000 €, és a dir, un **10%** del que costa una plaça de nadó en una EB;
  - Un servei d'EF per a infants d'1 a 3 anys (2 sessions setmanals) té un cost de 1.600 €, és a dir, un **30 %** del que costa una plaça d'EB per aquestes edats.
- Prop d'un 90 % de famílies no desitgen escolaritzar els seus fills abans de l'any de vida, i entre un 25 % i un 30 % no desitgen escolaritzar els seus fills abans dels 3 anys.
- No obstant, són moltes les famílies que reconeixen que molt aviat els infants tenen necessitat d'entrar en contacte amb altres nens i nenes de la seva edat
- La diversitat d'ofertes de serveis també hauria de comportar una major oferta de modalitats d'utilització de l'EB.
- Caldria flexibilitzar el model d'EB i acabar amb l'habitual diferenciació entre trams horaris rígids (temps d'acollida, horari escolar matins, menjador, horari escolar tardes, permanències...) per tal de d'incentivar l'ús de l'EB a jornada reduïda (poques hores), introduint una política de preus amb tarificació proporcional al cost del servei i a les hores d'estada.
- Hem de pensar que si per a un adult una jornada de 8 hores és considerable, per a un infant una jornada de 8 o més hores és interminable
- Quan els infants són petits, la seva família és inseparable dels infants, cal plantejar-nos quines són les necessitats de les famílies com a criadors, com a educadors dels infants, i no tan sols com a treballadors.

5.- EL PROCÉS D'ADAPTACIÓ A L'ESCOLA

ÉS UN PERÍODE DE TRANSICIÓ: de l'ambient familiar a l'ambient escolar/social

- Per afrontar l'ingrés dels infants a les EB, els professionals dissenyen diverses estratègies conegudes en l'argot educatiu com a *procés d'adaptació*

- Aquesta denominació assenyalava l'objectiu final que pretén la institució (l'adaptació de l'infant a la dinàmica escolar) però dificulta prendre consciència de la importància de la primera fase d'aquest procés, és a dir, la separació afectiva i temporal respecte la figura o figures de referència familiar, que generalment són la mare i/o el pare
- La primera fase del procés d'adaptació és tant o més important que la segona fase i la tercera fase juntes, és a dir, la creació d'una vinculació afectiva amb l'educadora i l'adaptació a la dinàmica escolar.
- Des de les EB caldria fer un esforç per aproximar-se a les vivències dels pares per poder-los acompanyar emocionalment en aquesta situació, amb el convenciment de que si la mare pot desenvolupar un sentiment de confiança en la nova educadora i en la institució, de ben segur que podrà transmetre aquest sentiment al seu fill i això facilitarà molt la creació d'un lligam afectiu amb la nova educadora (segona fase) i, finalment, l'adaptació de l'infant a l'entorn escolar (tercera fase).

6.- HAURÍEM DE CONSIDERAR ELS CENTRES D'EDUCACIÓ INFANTIL MÉS COM UNA EXTENSIÓ "ASCENDENT" DE LA FAMÍLIA MÉS QUE COM UNA EXTENSIÓ "DESCENDENT" DE L'ESCOLA PRIMÀRIA

- Respecte a altres països europeus del nostre entorn, a molts centres d'educació infantil del nostre país es dona un excessiu èmfasi en els processos d'ensenyament-aprenentatge, en detriment del **joc i la relació**.
- Els països amb millors resultats acadèmics en aquestes edats no tenen taxes d'escolaritat tan elevades. Per exemple, a Finlàndia, un dels països que obté millors resultats en l'informe PISA en educació, els percentatges d'infants que van a l'escola a partir dels 3 anys és del 50 %, una dada que contrasta amb el 98 % dels infants catalans

Vicenç de Febrer

vdefebrer@gmail.com

Badalona, 26/04/2018